

Omsorgsplan

Til forældre hvis barn, eller de selv, rammes af alvorlig eller livstruende sygdom, eller ved dødsfald i familien.

Formålet med denne omsorgsplan er at beskrive hvilken hjælp vi som institution, kan tilbyde familier der berøres af livstruende sygdom eller dødsfald i familien.

Omsorgsplanen informerer om, hvordan institutionen håndterer sygdommen eller dødsfaldet, og hvad familien kan forvente af hjælp og støtte fra institutionen.

Omsorgsplanen indeholder et kort oprids af det 0-10 årige barns dødsbegreber og sorgreaktioner, en liste med relevant litteratur for børn og forældre, samt nyttige links ved behov for yderligere hjælp.

I kan som forældre forvente at personalet er klædt på til at drage omsorg for børn, der oplever alvorlig sygdom, dødsfald eller andre kriser i familien, via Dagtilbuddets sorg og krisehandleplan

Alvorlig eller livstruende sygdom ved forældre eller søskende

Den første information om sygdommen gives fra forældrene til institutionen. Det er vigtigt at institutionen informeres så hurtigt som muligt, så vi kan være særligt opmærksomme på barnet.

Når I som forældre informerer institutionen, vil vi spørge til flere ting:

- På hvilken måde har I fortalt barnet om sygdommen? Gerne så konkret gengivet som muligt.
- Hvad har I brug for, fra institutionens side?
- Hvordan ønsker I at vi skal kommunikere om sygdommen fremadrettet? (hvad taler vi om når barnet er til stede, og hvad gør vi ikke) F.eks. kan det være fint sammen med barnet at informere om, at det er mormor der henter i dag, fordi far skal på hospitalet. Men at vi taler om f. eks. alvorlig udvikling i sygdomsforløbet uden barnets tilstedeværelse.

Alvorlig eller livstruende sygdom ved barnet

Hvis et barn i institutionen rammes af alvorlig eller livstruende sygdom, er det væsentligt med kontinuerlig kontakt mellem familien og institutionen.

For at sikre, at det syge barn mærker at det er savnet, og at børn og voksne i institutionen tænker på det, aftales det med forældrene hvordan kontakten skal være.

- Børnene fra barnets stue kan f. eks. lave tegninger som sendes til barnet
- Barnets forældre kan komme og fortælle børnene på stuen om hvordan det går med barnet
- Nogle få børn kan besøge barnet, og fortælle de andre om det

Ved dødsfald

Institutionen informeres om dødsfaldet. I første omgang kan det hele være så svært og kaotisk, at der ikke stilles mange spørgsmål, eller laves aftaler.

Næste dag kontakter barnets kontaktpædagog eller den pædagogiske leder familien, og tilbyder et hjemmebesøg. Ved hjemmebesøget afklares der flere ting. Besøget vil selvfølgelig have forskellig karakter, afhængig af om det er barnet, eller en forælder / søskende der er død:

Hvis det er en forælder / søskende:

- Hvordan og hvornår vil I gerne at barnet kommer tilbage til institutionen?
- Hvordan skal den øvrige børne - og forældregruppe informeres?
- Ønsker I at kontaktpædagog og pædagogisk leder deltager i begravelsen, for at kunne tale med barnet om det efterfølgende?

Hvis det er barnet:

- Hvordan skal den øvrige børne - og forældregruppe informeres?
- Hvordan skal dødsfaldet markeres, f.eks. lys og blomster i barnets rum?
- Ønsker I at kontaktpædagog og pædagogisk leder deltager i begravelsen?

Tiden efter et dødsfald ved forælder / søskende

Barnets kontaktpædagog og det øvrige personale i institutionen vil have et særligt fokus på barnet. Det er vigtigt at nye medarbejdere i huset informeres om den livssituation barnet befinder sig i. Også efter lang tid, og ved f.eks. overgang til skole.

Kontaktpædagogen vil aftale med familien om man f.eks. skal besøge gravstedet sammen med barnet og nogle børn fra stuen.

Der tilbydes samtaler jævnligt – gerne en gang om måneden - hvor det i rolige omgivelser er muligt at tale om barnet, dets sorg og reaktioner.

Børn og døden

Børns begreber om døden ændres i takt med deres udvikling. Overgangene mellem de her opdelte faser er naturligvis flydende.

0 – 3 år

De helt små børn har ikke den abstrakte forståelse af døden og de lange rækker af konsekvenser den indebærer, de har heller ikke nogen konkret forestilling om døden. Dette knytter sig i særlig grad til deres sproglige forståelse. De har endnu ikke de nødvendige erfaringer af ordenes betydning.

De vil være præget af følelser som forladthed, separationsangst og mangel på kontrol.

De stiller ofte vanskelige spørgsmål som *"kommer mor ikke snart hjem igen"* og har et stort behov for at genoprette normalitet.

3 – 5 år

Små børn opfatter ikke døden som noget endeligt. De har svært ved at forstå at den døde ikke vender tilbage. De føler sig ofte forladt og alene i situationen mere end egentligt kede af det. De plages ofte af en irrelevant og ulogisk skyldfølelse som hæftes på konkrete hændelser, som de har erindring om, f.eks. fordi de sagde *"dumme far"* – *"jeg vil have en ny far"*.

Små børn bliver ofte meget konkrete i deres sorg og fortvivelse, som f.eks. ved et besøg på gravstedet, hvor de ikke vil træde ind på gravstedet, for ikke at træde på mors hoved, arme eller ben.

Børn i denne alder kan stille vanskelige spørgsmål som *"har jeg så ikke nogen far mere?"* eller *"hvor er far henne?"*

5 – 10 år

Barnet forstår gradvist at døden er uigenkaldelig. Barnet har svært ved at forstå og kapere, at døden kan ramme alle.

Børns sorgreaktioner

Børn glider ind og ud af sorgen. Det ene øjeblik leger de og er glade, for det næste at være ulykkelige. Der er naturligvis forskellige sorgreaktioner; her gengives de mest almindelige:

- ❖ Vrede, savn og fortvivelse, viser sig f.eks. ved vrede rettet mod den levende forælder
- ❖ Søvnbesvær og mareridt, barnet kan have brug for at sove sammen med den levende forælder i lang tid efter dødsfaldet
- ❖ Psykosomatiske symptomer som mavepine, hovedpine og angst

- ❖ Koncentrationsbesvær, barnet flakker fra aktivitet til aktivitet og kan have svært ved at være i ro
- ❖ Regression, et barn der har været renligt kan f.eks. begynde at have uheld
- ❖ Udadreagerende adfærd, barnets frustration og sorg kan komme ud på en voldsom måde, der kan virke uhensigtsmæssig. Det er vigtigt at barnet ikke irettesættes på en måde, så det er sorgen, der er forkert
- ❖ Indadvendt adfærd, barnet trækker sig fra legekammerater og aktiviteter, eller vil være alene på værelset. Den voksne skal stille sig til rådighed, og vise barnet at det altid kan komme til én
- ❖ Barnet vil være angst for at miste igen, derfor er det vigtigt at aftaler overholdes
- ❖ Børn vil eventuelt lege ulykken / dødsfaldet igen og igen, eller lege, lege hvor døden indgår

Direkte og alderssvarende kommunikation

Det er omsorg i praksis når man skaber en atmosfære af åbenhed omkring barnet, så det svære og forvirrende bliver noget, der kan deles med andre.

Det er et vigtigt vilkår omkring specielt små børns sorg at de trin for trin – i takt med deres øgede modenhed – får en ny og ændret opfattelse af sig selv og deres sorg. Og dermed et nyt og andet behov for at forholde sig til denne. - ***En øget modenhed – giver en øget forståelse – giver et øget behov.***

Her og nu kan det trøste at aflede, men på sigt er det sundere af føle sorgen og smerten. Den voksne skal sætte ord på, og være med barnet i dets sorg.

Børnebogs litteratur:

- ❖ *Der var engang en begravelse*, af Jens Jødal, Niels Roland, Unitas forlag 2011
- ❖ *Så blev farfar et spøgelse*, af Kim Fupz Aakeson. Forlaget Gyldendal, 2005. (Fra 4 år)
- ❖ *Gud, Thor og oldemor og de andre oppe i himlen*, af Lotte Salling. Forlaget Klematis, 2008. (Fra 4 år)
- ❖ *And, Døden og tulipanen*, af Wolf Erlbruch. Forlaget Høst, 2007. (Fra 4 år)
- ❖ *DØR En lille bog om døden*, af Gunnar Wille. Alfa 2010
- ❖ *Nede i jorden oppe i himlen*, af Stine Meldgård Lassen. Forlaget Sole, 2016
- ❖ *Mor er en engel*, af Susanne og Birte Engelhardt. Kroghs forlag, 2003
- ❖ *Aldrig mere og for altid*, af Tannia Sels. Forlaget Klematis, 2000
- ❖ *Til Flora*, af Simon Puttock. Forlaget Flachs, 2001
- ❖ *Marvi myrebjørn fatter håb*, af Donna O'Toole. Forlaget Ørnen, 2003
- ❖ *Farvel Hr. Muffin*, af Ulf Nilsson. Forlaget Forum, 2002. (Fra 4 år)
- ❖ *Min søster er en engel*, af Ulf Stark. Forlaget Gyldendal, 1996. (Fra 5 år)

- ❖ *Hvad er døden?* af Pernilla Stalfelt. Forlaget Forum, 2000. (Fra 5 år)
- ❖ *Den hvide engel*, af Kirsten Ahlburg. Forlaget Unitas, 2009
- ❖ *Liv og død*, af Max Velthuijs. Forlaget Alma, 1997. (Fra 4 år)
- ❖ *Når dinosaurer dør*, af Laurie og Marc Brown. Forlag Ørnen, 2000
- ❖ *Larver og guldsmede – om at forklare død for børn*, af Doris Stickney. Forlaget Unitas, 1999

Voksenlitteratur:

- ❖ *Sorg hos børn*, af Atle Dyregrov. Dansk Psykologisk Forlag, 1992
- ❖ *Børn og sorg*, af Anne Jacobsen. Hans Reitzels Forlag, 1994
- ❖ *Hvis nu mor taber håret*, af Jette Kamradt. Dansk psykologisk forlag, 1998
- ❖ *Hvornår kommer du hjem mor*, af Katrine Kirk, udgivet i samarbejde med kræftens bekæmpelse
- ❖ *Dør du mormor*, af Tove Johansen forlaget Mallings

Nyttige links:

<http://www.cancer.dk>

<http://www.aarhus.dk/da/borger/sundhed-og-sygdom/sundhedstilbud/naar-du-har-det-svaert/sorg-og-selvhjaelpsgrupper.aspx>

<http://www.bornungesorg.dk/>

<http://www.selvhjaelpsgrupperiaarhus.dk/>

<http://www.cancer.dk/hjaelp-viden/raadgivning/radgivning/region-midtjylland/arhus/>

<https://bornetelefonen.dk/tema/sorg>